

LAUSUNTO SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON UUDISTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVISTÄ HALLITUKSEN ESITYKSISTÄ

Ensi- ja turvakotien liitto on valtakunnallinen lastensuojelun kansalaisjärjestö. Toimimme haavoittavissa olosuhteissa perhe- ja lähisuhdeväkivallan, päihteiden, eron ja vanhemmuuden vaikeuksien vuoksi elävien lasten ja perheiden auttamiseksi. Näin ollen Ensi- ja turvakotien liiton lausunnossa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen ja siihen liittyvien hallituksen esityksiin liittyvät kannanotot on tehty erityisesti monitarpeisten, monenlaista palvelua ja tukea tarvitsevien lasten ja perheiden tarpeisiin uudistuksen vastaamisen kannalta sekä näihin tilanteisiin liittyvien ehkäisevien palvelujen sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmista.

1. Yleistä

Nykyinen pirstaleinen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä ei turvaa perustuslain mukaisia riittäviä sosiaali- ja terveyspalveluja asuinpaikasta riippumatta. Eri väestöryhmien väliset ja alueelliset erot sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudessa ovat isot ja eriarvoisuus on kasvanut erittäin suureksi. Erityisen vakava tilanne on monitarpeisten, vakavissa vaikeuksissa olevien lasten ja lapsiperheiden kannalta. Se näkyy muun muassa erittäin suurena kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja huostaanottojen määränä, kun perheiden tilanteeseen ei ole pystytty antamaan apua riittävän varhaisessa vaiheessa. Ehkäisevät palvelut ovat kehittyneet puutteellisesti ja osassa kuntia niihin on investoitu riittämättömästi. Peruspalvelujen toimivuudessa on vakavia pulmia.

Monissa kunnissa lastensuojelun osaaminen on riittämätöntä pätevien sosiaalityöntekijöiden puutteesta johtuen. Olemassa olevalla resurssilla ei pystytä vastaamaan vakavissa vaikeuksissa olevien ja erityispalveluja tai vaativia sosiaalihuollon palveluja tarvitsevien perheiden tarpeisiin. Järjestöillä on merkittävää osaamista ja tärkeä merkitys edelleen lastensuojelun ja muissakin erityispalveluissa ja vaativissa palveluissa. Vastaavaa osaamista ei kunnissa välttämättä ole lainkaan. Tästä johtuen kunnat ovat hankkineet kyseistä osaamista järjestöiltä. Viime vuosina on ollut havaittavissa ainakin kahdenlaisia huolestuttavia palvelujen hankkimiseen liittyviä suuntauksia. Palvelujen kilpailuttamisessa hinta on noussut tärkeimmäksi kriteeriksi ja ostetun palvelujen laatu on voinut olla niin alhainen, ettei palvelulla voida käytännössä vastata lasten ja perheiden tarpeisiin. Lisäksi tilanteisiin, joissa lapsen ja perheen selviytyminen on jo vakavasti vaikeutunut ja riskit isot, yritetään vastata kevyillä ja lyhytkestoisilla palveluilla tai hankkimalla ympärivuorokautista palvelua riittämättömän lyhyeksi ajaksi. Se merkitsee, että perheelle annetut palvelut ovat riittämättömiä eikä niillä saada aikaan todellista muutosta lapsen ja perheen tilanteessa. Näiden ratkaisujen taustalla ovat ennen kaikkea kuntien vaikeudet selviytyä taloudellisesti kunnassa olemassa oleviin palvelutarpeisiin vastaamisesta.

Ensi- ja turvakotien liitto, ETKL, pitää sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta välttämättömänä yhdenvertaisen palvelujen saatavuuden varmistamiseksi ja perusoikeuksien toteutumiseksi. Olemassa olevien ongelmien ratkaiseminen edellyttää järjestämisvastuun siirtämistä nykyistä vahvemmille toimijoille, mihin järjestämisvastuun siirtäminen maakunnille voi vastata.

ETKL ilmaisee huolensa siitä, että osan maakuntien osaamis- ja taloudellinen kantokyky voi olla tehtyjen arvioiden mukaan liian pieni sosiaali- ja terveystalouden järjestämisestä ja samanaikaisen maakuntahallinnon uudistamiseen liittyvistä velvoitteista selviämiseksi.

2. Valinnanvapauteen liittyvien säädösten puuttuminen kokonaisuudesta vakava ongelma

Hallitus on linjannut, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistukseen liitetään valinnanvapauden lisääminen. Selvityshenkilöryhmä teki esityksensä erilaisista valinnanvapauden toteuttamisen malleista. Lähtökohtana on ollut, että valinnanvapaus koskisi ennen kaikkea perustason palveluja ja rajoitetussa määrin erityistason palveluja. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen, sosiaali- ja terveystalouden tuottamiseen ja voimaannuttamiseen liittyvissä hallituksen esityksissä ei ole pystytty avaamaan valinnanvapautta osana uudistusta, koska valinnanvapauteen liittyvää lainsäädäntöä ei ole vielä valmisteltu ja myös hallituksen linjaukset valinnanvapauden toteuttamiseen valitun mallin osalta puuttuvat.

Ensi- ja turvakotien liitto suhtautuu sinänsä valinnanvapauden lisäämiseen erityisesti peruspalveluissa myönteisesti. Valinnanvapauden toimivuus tulee edellyttämään mittavaa palvelunohjausta ja valvontaa, jotta erilaisissa elämäntilanteissa olevat, myös vähäresurssiset palvelunkäyttäjät voivat valinnanvapauttaan käytännössä toteuttaa.

ETKL pitää sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvän lainsäädännön arvioinnin ja siihen annettavan lausuntomahdollisuuden kannalta erittäin vakavana puutteena sitä, että uudistuksen kokonaisuudesta puuttuu lausunnon antamisen vaiheessa kokonaan valinnanvapauteen liittyvä säännöstö. Puute tekee käytännössä mahdottomaksi arvioida palvelujen käyttäjien ja erityisesti monenlaista palvelua tarvitsevien palvelun käyttäjien kannalta uudistusta ja sen vaikutuksia.

Ensi- ja turvakotien liitto esittääkin, että hallitus luopuisi valinnanvapauden toteuttamisen tavoitteesta laajasti uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa. ETKL ehdottaa, että uudistus toteutettaisiin kahdessa vaiheessa alkuperäisen ajatuksen mukaisesti siten, että ensin toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtäminen laajemmalle ja kantokykyiselle taholle, maakunnille ja hyvin rajatusti valinnanvapaus esimerkiksi palvelusetelin käyttöä laajentamalla ja henkilökohtaisen budjetin avulla. Näin toimien valinnanvapauden laajentaminen jäisi toteutettavaksi myöhemmin hallitusti.

3. Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämis- ja tuottamisvastuun erottamisesta tulee luopua

Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämiseen liittyvä hallituksen esitys lähtee siitä, että järjestämisvastuu on jatkossa 18 maakunnalla. Hallituksen esityksessä todetaan hallituksen linjauksen mukaisesti, että maakunnilla oleva järjestämisvastuu ja tuottamisvastuu erotetaan toisistaan ja että tuottamisvastuu toteutetaan erillisessä organisaatiossa maakunnan palvelulaitoksessa, joka on erillinen oikeushenkilö. Tällä tavoitellaan nykyistä laajempaa monituottajamallia, jossa julkisen palvelutuotannon rinnalla palvelujen tuottamisessa mukana ovat yritykset ja järjestöt. Hallituksen esityksessä korostetaan sitä, että näin voidaan saada aikaan tilanne, jossa erilaisten palvelujen tuottamistapojen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta voidaan vertailla nykyistä paremmin.

Esitys poikkeaa nykytilanteesta merkittävästi. Nykyisin säädetään palvelujen järjestämis- ja tuottamisvastuusta, mutta niitä ei eroteta toisistaan eikä edellytetä niiden sijoittamista erilliseen organisaatioon. Kunnat ja kuntayhtymät ovat lähes poikkeuksetta järjestäneet sosiaali- ja terveystalvelut siten, että palvelukokonaisuus tuotetaan pääosin omana tuotantona. Tätä on perusteltu sillä, että oman tuotannon kautta kertyy järjestämisvastuun kantamiseksi tarvittavaa oleellista tietoa, joka jäisi muuten puuttumaan.

Osassa kuntia on kokeiltu tilaaja-tuottaja –mallia, jossa palvelun tuottaminen on erotettu saman järjestäjäorganisaation sisällä hallinnollisesti erilliseksi toiminnoksi. Järjestämisen ja tuottamisen eriyttämisessä näissäkin tilanteissa heikkoutena on ollut se, että tilaaja-järjestäjä ei ole pystynyt riittävästi ohjaamaan tuotantoa. Mallia kokeilleet kunnat mm. Tampere, Oulu ja Rovaniemi ovat luopuneet mallista siksi, ettei näitä eri rooleja voitu selkiyttää riittävästi ja koska toimintamalli aiheutti hallinnollisia ja muita lisäkustannuksia. Kyseisissä kokeiluissa tilaajan ja tuottajan eriyttäminen tapahtui samassa organisaatiossa, mutta silti se tuotti suuria ongelmia.

Hallituksen esityksessä palvelujen järjestäjän ja tuottajan erottaminen vietäisiin vielä tehtyjä kokeiluja pidemmälle siirtämällä tuotanto erilliselle oikeushenkilölle. Se merkitsee erittäin vakavaa riskiä, ettei järjestämisvastuussa oleva maakunta käytännössä pystyisi ohjaamaan eriytettyä palvelutuotantoa. Maakunnan palvelulaitoksen piiriin siirtyisi tosiasiallisesti myös merkittävää järjestämisvastuuseen kuuluvaa päätösvaltaa. On vakavasti perusteltua kysyä, toteutuuko perustuslain edellyttämän kansanvaltaisuuden toteutuminen esitetystä järjestämisen ja tuottamisen erottamisesta. Hallituksen esityksen perusteluissa ei myöskään pystytä osoittamaan sitä, että järjestäjän ja tuottajan erottelulla olisi eri tuottajien vertailtavuuden kannalta myönteistä vaikutusta tai että se mahdollistaisi hyvää kustannusten hallintaa. Nämä tavoitteet olisi myös saavutettavissa muilla keinoin kuin eriyttämällä palvelujen järjestämis- ja tuottamisvastuu toisistaan.

Ensi- ja turvakotien liitto vastustaa hallituksen esityksessä olevaa järjestämisvastuun ja palvelujen tuottamisvastuun erottamista toisistaan, koska se ei tuota uudistuksen sosiaali- ja terveystalveluoliittisten tavoitteiden toteutumisen kannalta lisäarvoa, vaan voi päinvastoin heikentää niiden toteutumista. Maakunnalla on

kaikissa olosuhteissa vastuu asukkaidensa palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta.

Monitarpeisten lasten ja lapsiperheiden oikeuksien toteutumisen ja kansanvallan kannalta ehdotettu järjestäjän ja tuottajan erottaminen on vakava riski. Erityisenä haasteena ehdotetussa monituottajamallissa on monia eri palveluja tarvitsevien asiakkaiden palvelujen yhteensovittamisen ja yhtenäisten palvelukokonaisuuksien turvaaminen.

ETKL korostaa sitä, että sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen tulee tehdä sosiaali- ja terveystaloudellisesti tavoitteista käsin eikä uudistusta pidä alistaa elinkeinopoliittisille tavoitteille.

4. Julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen yhtiöittämisvelvoitteesta tulee luopua

Maakuntahallinnon uudistamiseen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen liittyvät hallituksen esitykset lähtevät julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen yhtiöittämisvelvoitteesta. Tausta-ajatuksena on se, että velvoittamalla yhtiöittämään julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut ja edellyttämällä niiltä vastaavaa rekisteröitymistä kuin palveluja tuottavilta järjestöiltä ja yrityksiltä, voitaisiin lisätä sosiaali- ja terveyspalvelujen vertailtavuutta, kustannustehokkuutta ja läpinäkyvyyttä.

Esityksessä lähdetään myös siitä, että tulevaisuuden haasteisiin vastaamiseksi ja rajallisten resurssien riittävyyden turvaamiseksi tarvitaan uudenlaista monituottajamallia ja uudenlaisia tuottamisen tapoja. Esityksessä nostetaan esille myös kilpailuneutraliteetin ja EU:n valtioneuvoston päätöksen huomioon ottamisen välttämättömyys. Kilpailuneutraliteetti tulisi otettavaksi huomioon silloin, kun palveluja hankitaan julkisen toiminnan ulkopuolelta. Julkisten palvelujen yhtiöittämisvelvoite edellyttäisi sitä, että viranomaistehtävät hoidetaan maakunnan palvelulaitoksessa, koska niitä ei perustuslain mukaan edes lailla voida siirtää muiden kuin viranomaisten tehtäväksi.

Monenlaista palvelua ja tukea tarvitsevien lasten ja lapsiperheiden oikeuksien toteutumisen, palvelujen saatavuuden ja ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon integroitujen palvelukokonaisuuksien rakentumisen kannalta julkisten palvelujen yhtiöittämisvelvoite on vakava riski ja tekee palvelurakenteesta erittäin monimutkaisen. Yhtiöittämisellä tavoitellut sosiaali- ja terveystaloudelliset ja kustannusten hillinnän tavoitteet on saavutettavissa myös muilla, kevyemmällä keinoilla.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää julkisten palvelujen yhtiöittämisvelvoitetta uudistuksen sosiaali- ja terveystaloudellisten tavoitteiden toteutumisen ja erityisesti vakavissa vaikeuksissa olevien lapsiperheiden kannalta vakavana riskinä ja vaatii yhtiöittämisvelvoitteesta luopumista. Yhtiöittämisvelvoite synnyttää monimutkaisen palvelurakenteen. Jos siitä luovutaan, myös maakunnan palvelulaitos erillisenä organisaationa tulee tarpeettomaksi.

Myös tässä ETKL näkee elinkeinopoliittisten tavoitteiden sivuuttavan uudistuksen sosiaali- ja terveystieteelliset tavoitteet. Kansalaisten kannalta olisi reilua, että avoimesti tunnustettaisiin, että kyse on hallituksen poliittisesta valinnasta ja em. muista intresseistä eikä sitä yritettäisi keinoitekoisesti perustella muilla tekijöillä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tulisi vasta tulevaisuuden haasteisiin ja mahdollistaa joustavat uudenlaiset tuottamisen tavat. Julkisten palvelujen yhtiöittämisvelvoite ei tue sitä, vaan päinvastoin betonoi palvelun tuottamista perinteiseksi eikä luo mahdollisuuksia tulevaisuuden vaatimille joustaville toimintatavoille.

5. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vahvistaminen myönteistä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on nostettu hallituksen esityksillä hyvin ja myönteisellä tavalla esille. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on otettu myös 1 prosentin verran vaikuttavaksi asiaksi valtionosuuksien määrätymisessä, mikä on nykytilanteeseen nähden hyvä uudistus. Järjestämisvastuisille maakunnille on määritelty merkittävää vastuuta hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ehkäisevissä palveluissa. Maakuntien tulee myös antaa asiantuntijuutta ja tukea kuntia niiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävässä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kuntien ensisijainen tehtävä ja hallituksen esityksissä se on kytketty muiden hallintokuntien päätösten hyvinvointivaikutusten arviointiin myönteisellä tavalla. Kunnat ovat hyvinvointi- ja elinvoimayhteisöjä.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittäviä hyvinvoinnin ja terveyden edellytysten rakentajia ja edistäjiä tarjoamalla osallistumisen ja toiminnan mahdollisuuksia erilaisissa elämäntilanteissa eläville ihmisille, organisoimalla vapaaehtois- ja vertaistukea eri muodoissaan, tarjoamalla erilaisissa kohtaamispaikoissa matalan kynnyksen järjestölähtöistä auttamista sekä erilaisia sosiaalisia ongelmia ja ihmisten selviytymistä tukevia ehkäiseviä palveluja.

Hallituksen esityksissä ei oteta millään tavalla huomioon tämän voimavaran hyödyntämistä ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaamista jatkossa tehdä tätä työtä. Nykyisin järjestöt tekevät hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää työtä pitkälti kuntien toiminta-avustusten tai kuntien toimintaan tarjoamien maksuttomien tai edullisten toimintatilojen avulla. Eri järjestöjen paikalliset yhdistykset eivät pääsääntöisesti saa toimintaansa Raha-automaattiyhdistyksen avustuksia, vaan niiden toiminta on jäsenmaksujen, pienten lahjoitusten ja kuntien toiminta-avustusten varassa. Hallituksen esityksissä jää täysin epäselväksi se, miten jatkossa turvataan paikallisten yhdistysten toiminta-avustukset ja toimintaan tarvittavien ilmaisten tai kohtuuhintaisten toimintatilojen saanti ja sitä kautta merkittävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimijaresurssi kunnissa.

Järjestöt toteuttavat nykyisin myös kuntien toiminta-avustusten turvin lasten ja lapsiperheiden ehkäiseviä palveluja. Myös Raha-automaattiyhdistyksen tukea suuntautuu ehkäiseviin palveluihin alueellisille yhdistyksille ja valtakunnallisille järjestöille. Kyse ei ole kilpailutettavasta palvelusta, vaan usein vertaistukea ja ammatillista tukea yhdistävästä järjestölähtöisestä auttamisesta.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää välttämättömänä, että kuntien vastuulle jäävässä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävässä otetaan huomioon erilaiset yhdistykset ihmisiä lähellä olevana osaamisresurssina sekä selkiytetään ja määritellään se, että paikallisesti kunnissa toimivien yhdistysten toiminta-avustukset ja toiminnan tarvitsemat tilat tulevat turvatuiksi ja kuuluvat jatkossakin kuntien vastuulle.

ETKL pitää tärkeänä, että hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä kuntien vastuuta ja maakunnan vastuuta selkiytetään hallituksen esityksiä paremmin. Laaja-alainen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (promootio) kuuluu luontevasti kunnille. Ehkäisevien palvelujen eri muotojen (preventio) sijoittuminen kokonaisuuteen ja niiden rahoitusvastuu tulisi kuitenkin olla selkeästi maakunnan vastuulla. Maakuntien tulisi ehkäisevissä palveluissa hyödyntää järjestöjen vertais- ja vapaaehtoistoimintaa ammatilliseen toimintaan yhdistyvänä tukena. Rajanveto näiden kahden vastuutahon välillä on kuitenkin vaikea ja vaatisi hallituksen esityksiin nähden täsmennystä. Lisäksi tarvitaan konkreettisia asioita, jotka ovat molempien vastuulla, jotta rajapinnan ylittämisestä syntyisi kokemusta. Voisiko esimerkiksi suunnitellut perhekeskukset toimia tällaisena?

Uudistuksen valmisteluun liittyen maakunnista on kantautunut huolestuttavia viestejä siitä, että ehkäisevä palvelu, joka sisältää vertais- tai vapaaehtoistoiminnan elementtejä (preventio) ei kuuluisi maakunnan vastuulle, vaan jäisi kuntiin. Edellä todettu linjaus kaventaisi merkittävästi järjestöjen asemaa palvelun ja tuen tarjoajana ja saattaisi järjestöt eriarvoiseen asemaan yrityksiin nähden maakunnissa. Järjestöjen vahvuus on se, että ne yhdistävät vertaisosaamista ja ammatillista osaamista ja sitä kautta syntyy vaikuttava ja hyviä tuloksia tuottava palvelukokonaisuus.

Lisäksi ETKL esittää, että maakuntiin perustettaisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvosto liikunta- ja muiden neuvostojen tapaan ja kyseisessä neuvostossa olisi vankka järjestöjen edustus.

6. Sosiaali- ja terveysjärjestöt sosiaalipalvelujen tuottajana resurssiksi

Uudistuksen valmisteluasiakirjoissa viitataan eri yhteyksissä järjestöihin. Järjestöt nostetaan palvelujen tuottajana esille yritysten rinnalla. Kilpailuneutraliteetin näkökulmasta tehty rinnastus on sinänsä perusteltu, mutta ei anna riittävää ja oikeaa kuvaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen suuresta merkityksestä sosiaalipalvelujen tuottajana Suomessa.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittävä sosiaalipalvelujen tuottaja ja kehittäjä. Noin viidennes sosiaalipalveluista on järjestöjen tuottamia. Osassa sosiaalipalveluista järjestöjen vastuu on erittäin suuri esimerkiksi ensikotipalveluissa ja turvakotipalveluissa yli 90 prosenttia. Järjestöjen tuottama järjestölähtöinen auttaminen kattaa koko ketjun matalan kynnyksen palvelut, erilaiset avopalvelut, peruspalvelut, erityispalvelut ja joissakin tilanteissa esimerkiksi päihdeaitien kuntoutuksessa, viittomakielisten asumispalveluissa, ja kidutettujen kuntoutuksessa myös harvemmin tarvittavat, usein valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävät vaativat palvelut.

Järjestöt tuottavat palvelut yleishyödyllisinä, voittoa tavoittelemattomina toimijoina. Järjestöjen palveluissa ammatilliseen vankkaan osaamiseen yhdistyy usein myös vertaistuki eli saman elämäntilanteen kokeneiden tuki toisilleen.

ETKL pitää erittäin tärkeänä, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen merkittävä rooli sosiaalipalvelujen tuottajana otetaan resurssiksi uudistuksen toteuttamisessa. Tuottajien kriteereitä määriteltäessä tulisi ottaa huomioon voittoa tavoittelemattomuus ja lisäarvona vertaistuen rakentuminen osaksi palvelua.

Lisäksi tarvitaan mekanismit, joiden avulla erityisesti järjestöjen osaamisen varassa olevat vaativat sosiaalipalvelut integroidaan osaksi uudistuvaa palvelurakennetta eikä niitä alisteta kilpailuttamiselle, koska markkinoita näiden palvelujen osalta ei ole. Olisi perusteltua, että niiden järjestämistä vastuu määriteltäisiin tietyn maakunnan järjestämistä vastuulle, joka tekisi riittävän pitkäjänteisen sopimuksen valtakunnallisesta vaativien palvelujen tuottamisesta kyseisten järjestöjen kanssa. Kyseinen menettely on sopuosinnussa EU:n valtioneuvoston kanssa silloin, kun markkinat eivät kyseistä palvelua turvaa. Haluttaessa voitaisiin käyttää myös ns. SGEI- määrittelyä näissä tilanteissa.

7. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajien rekisteröinti ja lupahallinnon keventäminen kannatettavaa

Hallituksen esityksessä sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta esitetään nykyisen lupamenettelyn sijasta otettavaksi käyttöön kaikkia palvelujen tuottajia koskeva rekisteröintimenettely. Valtakunnallista rekisteriä ylläpitäisivät Valvira ja aluehallintovirastot. Rekisteröintiä koskeva ilmoitus annettaisiin aina Valviralle, joka tarvittaessa siirtäisi asian edelleen toimivaltaisen aluehallintoviraston käsiteltäväksi. Tietoihin ei lähtökohtaisesti tarvitsisi liittää niitä todentavia asiakirjoja, vaan palveluntuottaja vakuuttaisi ilmoittamansa tiedot paikkansa pitäväksi. Palvelun tuottajan ja palveluyksikön rekisteröinti olisivat kaksi erillistä hallintotoimintaa. Toiminnan aloittaminen edellyttäisi, että sekä palvelun tuottaja että palveluyksikkö olisi rekisteröity palvelun tuottajien rekisteriin ja että rekisteröinnistä olisi annettu päätös. Kaikkien palveluntuottajien taloudellisia edellytyksiä tarkasteltaisiin. Palvelun tuottaja toimittaisi palvelutoimintaansa koskevat tiedot viranomaiselle ja vastaisi niiden oikeellisuudesta. Se olisi lähtökohtaisesti riittävää. Tarvittaessa rekisteröintiviranomainen voisi pyytää tarkentavia selvityksiä tai suorittaa ennakkotarkastuksen toimintaedellytysten arviointia varten.

Tarkoitus olisi, että pääosa rekisteröinnistä tapahtuisi kevennetyssä asiakirjamenettelyssä. Esityksen mukaan se nopeuttaisi toiminnan aloittamista ja mahdollistaisi joustavan tavan muokata toimintaa. Rekisteriin sisältyisi julkinen tietopalvelu, jossa olisi kaikille saatavilla olevat tiedot palvelun tuottajista ja palvelutoiminnasta. Raskaampi ennakkotarkastuksen sisältämä menettely tulisi kyseeseen silloin, kun viranomaisella aiheuttaisi kyseenalaistaa ilmoitettujen tietojen luotettavuutta tai riittävyttä tai tietojen perusteella toiminta ei näyttäisi täyttävän laissa säädettyjä vaatimuksia. Mikäli palvelun tuottajan toimimisessa on todettu vakavia puutteita eivätkä valvontaviranomaisen aikaisemmat huomautukset tai määräykset eivät ole johtaneet puutteiden korjaamiseen, ei palvelun tuottajaa voitaisi rekisteröidä tai

rekisteröinti voitaisiin myös peruuttaa. Nykytilanteeseen nähden esitys on merkittävä parannus ja parantaa palvelujen laatua ja asiakasturvallisuutta.

Merkittävä ero nykytilanteeseen nähden on se, että esityksen mukaan laissa tarkoitettu palvelun tuottaja ei välttämättä tuota palveluja korvausta vastaan liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla, mutta se kuuluisi kuitenkin lain soveltamisen piiriin silloin, kun se ei ole luonteeltaan satunnaista. Esityksen mukaan esimerkiksi kolmannella sektorilla toimivat ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavat toimijat olisivat laissa tarkoitettuja palvelun tuottajia, vaikka ne eivät tuottaisi palveluja korvausta vastaan. Esimerkkinä esityksessä nostetaan esiin vapaaehtoisvoimin toimiva paperittomille palveluja tarjoava yksikkö.

Edellä todettu esitys on epäselvä ja mahdollistaa sekaannusten syntyminen. Vapaaehtois- ja vertaistoimintaa ei voi määritellä palveluksi. Se perustuu aina ihmisten vastavuoroiseen auttamiseen ja vapaaehtoisuuteen. Sitä organisoivan järjestön määrittelemisen palveluyksiköksi ja rekisteröintivelvoite palveluyksikkönä on myös ristiriitainen ja hämmentävä. Määrittely kaventaa vapaan kansalaistoiminnan alaa ja tuottaa myös yhdistyslain perusteella rekisteröityneiden yhdistysten kannalta kummallisen, kahteen kertaan rekisteröintiä vaativan tilanteen. Esitys on mahdollisia ongelmia tuottava myös siksi, että Raha-automaattiyhdistyksen avustustoiminnassa on tehty selkeää rajausta palvelutoimintaan. Palveluyksiköksi vapaaehtois- ja vertaistoimintaa tarjoavan yhdistyksen toiminnan määrittely ei myöskään tästä lähtökohdasta ole perusteltu.

Palvelun tuottajat voisivat keskinäiseen sopimukseensa perustuen valita vastuullisen palveluntuottajan edustajakseen viranomaisessa asioidessaan. Vastuullinen palveluntuottaja toimittaisi muiden palveluntuottajien puolesta yhteisen palveluyksikön rekisteröimiseksi tarvittavat tiedot ja vastaisi ilmoittamistaan tiedoista. Mahdollisuus yhteisen palveluyksikön rekisteröimiseen ei olisi rajattu tiettyyn yksittäiseen fyysiseen sijaintiin, vaan se olisi mahdollinen aina kun tuottajat näin keskenään sopivat. Vastuullisella palvelun tuottajalla olisi uudenlainen lakiin perustuva oikeus edustaa muita palveluntuottajia. Vastuulliselle palveluntuottajalle ei siirtyisi direktiovaltaa muihin palvelun tuottajiin nähden, vaan kaikki osalliset säilyttäisivät oikeudellisen asemansa ja vastaisivat itsenäisesti omista velvoitteistaan ja toiminnastaan. Samaan palvelukokonaisuuteen kuuluvat palveluyksiköiden rekisteröinnit tulisivat käsiteltäviksi yhdellä kertaa samassa menettelyssä, kun jokainen palvelun tuottaja olisi ensin rekisteröity palveluyksikön rekisteröinnistä erillisenä hallintotoimena. Tällöin erimerkiksi usean toimijan palveluasumisyksikkö tai vaativa sosiaalipalvelu näkyisi yhtenä kokonaisuutena.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää hyvänä sitä, että nykyistä lupamenettelyä muutetaan ja sen tuomaa hallinnollista raskautta kevennetään. Myönteistä on myös rekisteröintiin liittyvä luottamuksen lähtökohta ja se, ettei tietojen oikeellisuutta tarvitse erikseen todentaa asiakirjoilla. Palvelun tuottajien rekisteröinti ja siihen liittyvä julkinen tietopalvelu selkiyttää nykyistä tilannetta ja nostaa esiin eri palvelun tuottajat ja niiden tarjoaman palvelun. Liitto esittää kuitenkin harkittavaksi, että kaikenlaisen toimintansa juuri aloittavalta toimijalta edellytettäisiin tarkemmin tietoja, jotta voitaisiin vakuuttua siitä, onko toimijalla käytännön edellytyksiä toiminnalleen. Näin suojattaisiin palvelujen käyttäjien oikeusturvaa.

ETKL pitää hyvänä uudistuksena myös sitä, että esitys pitää sisällään mahdollisuuden valita vastuullinen palvelun tuottaja, joka voisi edustaa muita palveluntuottajia ja yhteinen palveluyksikkö ei olisi rajattu samaan fyysiseen sijaintiin. Esitys mahdollistaa palvelukonsortioiden rakentamisen esimerkiksi vaativissa sosiaalipalveluissa.

ETKL pitää välttämättömänä sitä, että esitykseen sisältyvä, vastikkeetta toimivien vapaaehtoista tukea tuottavien järjestöjen määrittelystä palvelujen tuottajaksi ja rekisteröitymisvelvoitteesta luovutaan. Näin ehkäistään määrittelyn tuottamat ongelmat vapaalle kansalaistoiminnalle, järjestöille ja niiden vapaaehtois- ja vertaistoiminnalle. Ehdotus pohjautuu kansalais- ja kansalaisjärjestötoiminnan lähtökohtien vakavaan puutteelliseen ymmärtämiseen. Niitä ei voi missään tilanteessa rinnastaa palveluihin, vaan ne nousevat ihmisten keskinäisestä välittämisestä, yhteisvastuun eetoksesta ja ovat ihmisten autonomisen toiminnan aluetta.

8. Asukkaiden ja heitä edustavien järjestöjen osallisuus tärkeää turvata uudistuksessa

Maakuntauudistukseen, sosiaali- ja terveystalvöjien järjestämiseen sekä niiden tuottamiseen liittyvissä hallituksen esityksissä nostetaan useissa kohdin myönteisesti esiin asukkaiden osallisuus erilaisia keinoja käyttäen.

Sen sijaan hallituksen esityksissä asukkaiden osallisuuden kanavana ja osallisuuden organisoijana ei nosteta esille lainkaan järjestöjen merkitystä ja roolia, mikä on vakava puute. Mitä vähäresurssisemmista asukkaista on kyse, sitä tärkeämmäksi tulee järjestöjen merkitys heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiensa turvaajana ja osallisuuden areenoiden rakentajana.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää myönteisenä sitä, että hallituksen esityksissä on nostettu monin eri tavoin esiin asukkaiden osallisuuden ja kuulemisen tärkeys.

ETKL esittää, että asukkaiden osallisuuden varmistamiseksi ja sen organisoimnin tukemiseksi kyseisissä kohdissa nostetaan esille myös järjestöjen osallisuus ja kuuleminen niin uudistuksen valmistelussa kuin sen toteuttamisessakin. Järjestöt ovat tärkeä ihmisten äänen esiin nostamisen väylä ja kokemusasiantuntijuuden kanava.

Esitämme, että maakuntiin perustettaisiin järjestöasiainneuvottelukunnat tai vastaavat pysyvät rakenteet osaksi maakuntien rakenteita. Niiden avulla voitaisiin mahdollistaa maakunnan ja erilaisten järjestöjen säännöllinen vuoropuhelu.

Helsingissä 7. lokakuuta 2016

Ensi- ja turvakotien liitto ry

Tuula Haatainen
Puheenjohtaja

Riitta Särkelä
pääsihteeri